

מתווה הדרכה בתערוכת "היהודי הולנד בימי השואה" רון כהן פריא

הקדמה קצרה:

העיסוק והלימוד על הולנד בתקופת השואה מורכב מאד ומתעתע. הולנד העניקה שוויון זכויות ליהודים כבר במאה ה-18, כמעט ללא אנטישמיות, עם אווירה של "חייה ותן לחיות", עם דימוי של מדינה שסייעה לתושביה היהודים בימי השואה [המדינה עם מספר חסידי אומות העולם הגדולה ביותר יחסית למספר תושביה] ועם התחושה שהייתה מקום בטוח ליהודים גם בימי השואה היא המדינה עם אחוז הנרצחים היהודים הגדול ביותר במרכז ומערב אירופה – כ-75-80% היהודים בהולנד נרצחו בין 1940-1945]. מתחת השקט המובנה באופיים של ההולנדים עולה השאלה כיצד ניתן להסביר את הפער בין הדימוי למציאות ובין קבלת היהודים כשווי זכויות לבין הפקרתם בימי השואה לאור הנתונים. בין השלווה החיצונית לבים מה שאירע בחדרי חדרים. נראה שההולנדים חיו בקיצוניות מתעתעת – מהצד האחד הסגרת יהודים רבים ומהצד השני ההצלה המרשימה של יהודים רבים. מצד אחד קבלת האחר ומהצד השני שיתוף פעולה קטלני עם השלטון. מהצד האחד שלווה בחיי היום יום ומהצד השני המאבק הקשה מול קשיים שהם חוו. האם ההולנדיים שתפו פעולה עם הנאצים או האם התנגדו להם? האם נהנו ההולנדים מהגדרתם ע"י הגרמנים כארים או סבלו המעמד הזה? שאל היסוד היא איך תפקדה הולנד כמדינה ארית במבחן השואה? האם בהיבט האנושי מוסרי כשלה או הצטיינה בתמיכה בנרדף החלש? האם הם היו כלי שרת בידי הנאצים. איך מתגברים על הפער בין הדימוי העולמי של הולנד כמדינה שהצילה את יהודייה לעומת מבחן התוצאה הנורא?

הולנד, מדינה קטנה עם קהילה יהודית קטנה – אך סיפור קשה מאד, מעניין מאד, מורכב מאד ומעלה שאלות רבות. הכך עוסקת התערוכה כשחזותה החיצונית בהירה, אסתטית, נקיה – בשונה מרוב התערוכות בעולם שעוסקות בשואה.

I. על התערוכה

אוצרים: אבי הורוביץ, נאוה שרייבר, מרים פינקהוף.
מעצב – דודו גל. יועצים מדעיים – פרופסור דן מכמן, פיס גריפיון

תערוכת "יהודי הולנד בתקופת השואה" נפתחה בבית לוחמי הגטאות 21.10.1996
זו התערוכה הקבועה היחידה בישראל העוסקת

למעשה, היסודות לתערוכה הונחו כבר
בשנות ה 50 עת החל איסוף חומר בידי
קבוצת המחתרת של יופ ווסטרוויל וחומר
רב החל לעבור לארכיון בית לוחמי הגטאות.

מרים פינקהוף, היא זו אשר הובילה את
תיעוד והנצחת יהדות הולנד בתקופת
השואה ולצידה אנשים רבים וטובים, ניהלה
את ארכיון הולנד בבית לוחמי הגטאות.

התערוכה על יהודי הולנד בימי השואה היא
תערוכה ייחודית המאפשרת למבקרים
לחוש את מורכבות סיפור השואה בהולנד.

אוצר התערוכה, אבי הורוביץ ומעצב
התערוכה, דודי גל, יצרו מרחב המזמין את
המבקר להתייחד עם המוצגים בלא שיהיה
כפוף לציר תנועה מחייב. התערוכה נפתחת

בתמונת אישה העומדת על המדרכה
ובידיה תיקים. למה היא מחכה? למי?

חלל התערוכה בהיר, מואר ומזמין. ברקע -

מוזיקה המשרה אווירה נינוחה, אפילו עליזה. אין זה מקרי. כיבוש הולנד והשליטה של
הנאצים במדינה היה שונה מרוב המדינות שנכבשו במלחמת העולם השנייה מסיבות
רבות. לתפיסת הגרמנים הולנד הייתה מדינה ארית והנאצים ניסו לגייס האוכלוסייה
ההולנדית לתמיכה בהם בשל היותם "אחים לגזע העליון". לכן, השלטון היה אזרחי ולא
צבאי בראשה עמד מושל אזרחי נאצי – סייס אינקווארט, שבעבורו הוביל את סיפוח

אוסטריה לגרמניה. החיים בהולנד חזרו מהר מאד למסלולם. במבחן היום יום, הייתה האווירה בהולנד נעימה באופן יחסי למדינות אחרות. בתוך החיים באווירה השקטה הזאת, הסתתרו אירועים קשים מאד: טיפולם של הנאצים ב"בעיה היהודית". ערמתם של הנאצים, מחד גיסא, ותמימותם של בני העם ההולנדי ואמונתם בצדקת החוק מאידך גיסא, הן שאפשרו לנאצים לעשות ביהודי הולנד כרצונם. בתערוכה מסמכים חפצים ותצלומים רבים המובילים את המבקר באופן כרונולוגי באירועים בהולנד בתקופה. בתוך הסדר המופתי הזה – פעמים רבות המבקר מוצא את עצמו הולך לאיבוד בסבך החדרים [=הבירוקרטיה] כמשל לבירוקרטיה המבלבלת שעברו היהודים בהולנד בסבך המסרים וההוראות שניתנו להם לכאורה בסדר מופתי ולמעשה בהונאה מתוכננת היטב. מעל הראש – תעודות הזהות שהיו כחרב המתהפכת מעל ראשם של יהודי הולנד.

II. רקע היסטורי קצר ליהודי הולנד

הקהילה היהודית בהולנד נוסדה בסוף המאה ה-16. בתחילה נוסדה הקהילה הספרדית כשאנוסים מספרד ופורטוגל התיישבו באמסטרדם ושבנו ליהדותם. מהגרים אלה ברובם היו משכילים ואמידים.

בתחילת המאה ה-17 נוסדה הקהילה האשכנזית על ידי יהודים שנדדו ממזרח אירופה ומהארצות הגרמניות עקב בעיות כלכליות או כשנמלטו מרדיפות. הקהילה האשכנזית גדלה בקצב מהיר אך הייתה דלת יתר באמצעים מהקהילה הספרדית דבר שהשפיע על מעמדה.

Left: the Portuguese Synagogue, dedicated in 1675.
Right: the Ashkenazi Synagogue, dedicated in 1671.
Engraving, c.1710.

במאות ה-17 וה-18 היהודים בהולנד היו נבדלים ומופלים בתחומים רבים אך נהנו מיחס סובלני למדי בעיקר מסיבות כלכליות. היהודים חיו חיים נוחים באופן יחסי וללא רדיפות או פוגרומים.

בהשפעת המהפכה הצרפתית ועקב כיבוש הולנד על ידי צבא צרפת (1795), זכו היהודים לשוויון זכויות על פי החוק

(1796). לאחר מכן וביתר שאת מאז הקמת "ממלכת ארצות השפלה" (1814) נעשה ניסיון לשלב את היהודים בכל תחומי החיים של החברה.

תהליך ההתבוללות בהולנד היה שונה מזה שהתקיים בצרפת ובגרמניה. בהולנד צמחו קבוצות חברתיות במגזרי אוכלוסייה שונים – פרוטסטנטים, קתולים, סוציאליסטים, ליברלים – פיתחו כל אחת תת-תרבות משל עצמה. כך גם היהודים שמרו על מסגרת מתבדלת ורק במקרים בודדים נישאו נישואי תערובת.

תהליכי המודרניזציה הכלכלית והתרבותית, וכן החילון, הביאו את היהודים לאימוץ ערכים וגישות הולנדיים ולהתרופפות הזיקה למסורת. היהודים היו גאים ביחס האוהד והפתוח לה זכו מהאוכלוסייה ההולנדית ומבית המלוכה. הדבר בא לידי ביטוי בהוספת תפילה בסידורי התפילות לשלום בית המלוכה שנציגיו בקרו לעיתים קרובות בבית הכנסת המרכזי באמסטרדם

הולנד נחשבה לארץ מקלט לנרדפים מאז ימי גרוש ספרד, אז נקלטו רבים מהבורחים משלטון האינקוויזיציה בממלכה ההולנדית. כבר בסוף המאה ה-16 קיבלו אישור להתגורר בערים ולעסוק במסחר.

במשך השנים התערו היהודים בכל תחומי החיים בהולנד וזכו לעמדות מכובדות בבנקאות, בצי הסוחר ובפוליטיקה ההולנדית. החברה ההולנדית במהותה היא חברה בדלנית סגורה – קתולים ופרוטסטנטים אינם מתערבים אלו באלו. התבדלותם של היהודים אם כך, אינה תופעה יוצאת דופן, והם מורשים לקיים את חיי הדת שלהם ללא הפרעה החל מהמאה ה-17. אנטישמיות גלויה אינה מורגשת, אם כי אפשר למצוא ביטויים אנטישמיים בתרבות.

ערב השואה, חיו בהולנד כ-140,000 יהודים. ועוד כ-20 אלף פליטים שברחו מגרמניה לאחר עליית היטלר לשלטון

III. חדרי התערוכה:

פתיחה בכניסה לתערוכה

התערוכה מתחילה בשנת 1936, בקטעי עיתונים המבטאים את תגובת ההולנדים לעליית הנאצים לשלטון בגרמניה וחוקי "טוהר הגזע".
בפתח התערוכה עומדת אישה לבדה. היא מסמלת את הפליט בהיסטוריה היהודית – היהודים הגיעו להולנד כפליטים, היו בטוחים שנקלטו באופן מלא ושהם חלק אינטגרלי בחברה, והמציאות טפחה על פניהם – הנה עכשיו, הם שוב פליטים.
אל מול תמונת הפליטה - רחוב באמסטרדם ובאוטרכט כשבשניהם חנויות שבעליהן יהודים, ואסיפה של אגוד מלטשי היהלומים שהתכנסו ב - 30/3/1933 כדי למחות על האירועים בגרמניה. הנואם הוא אברהם אשר- יו"ר האיגוד, הקורא למתכנסים לתרום כספים להגשת עזרה ליהודים בגרמניה, ולטיפול בפליטים שהחלו לזרום להולנד מגרמניה ומאוסטריה.

המשך פתיחה - מהכניסה ימינה

משנת 1936 ואילך הגיעו להולנד פליטים רבים דוברי גרמנית, ונוצר צורך להתמודד עם התופעה. הקהילה היהודית הקימה "ועדה לעניינים יהודיים מיוחדים", שתפקידה לתווך בין הקהילה היהודית וממשלת הולנד כדי למנוע גלי אנטישמיות במדינה. ילדים רבים הגיעו ללא הוריהם והקהילה היהודית נאלצה לטפל בהם. ב 1 באוגוסט 39 היו בהולנד 23 מעונות ל 1,176 ילדים והיו עוד שאומצו במשפחות אומנות.

ליושבי הראש "הוועדה לעניינים יהודיים מיוחדים" נבחרו הפרופסור לכלכלה דוד כהן, ויו"ר איגוד מלטשי היהלומים אברהם אשר [מאוחר יותר הם עמדו בראש היודנראט

בהולנד] והרב דה פריז. הועדה התחייבה להיות אחראית לפליטים באופן מלא ולדאוג לכך שלא יישארו בהולנד זמן רב. לפי הערכות עברו בהולנד כ- 34,000 פליטים. ביום כיבוש הולנד ב- 5 במאי 1940 היו בהולנד כ- 20,000 פליטים. שימו לב בצילום את הלוגו שלהם עם ציור אנטישמי כמעט של היהודי הנודד והכיתוב מלא הייאוש - "עד מתי".

הולנד הכריזה בשנת 1938 על הקצבת מזון והתושבים קיבלו כרטיסים לחלוקה של מצרכי מזון חיוניים. הצבא התחיל להתכונן לאפשרות של פלישה גרמנית אחרי הפלישה לחבל הסודטים בצ'כיה.

בסתיו 1939 החליטה הקהילה היהודית בהולנד על הקמתו של מרכז קליטה לפליטים בצפון מזרחה של הולנד, ליד הכפר ווסטרבורק, ואף מימנה את הקמתו. רבים מהפליטים היו

ילדים וצעירים בגילאי 12 – 18. הצעירים לא יכלו עוד למצוא עבודה בגרמניה או

באוסטריה, ובאו לעבור הכשרה מקצועית כלשהי במטרה להמשיך בדרך לארצות הברית, קנדה, דרום אפריקה ואוסטרליה. עבור הילדים הצעירים שהגיעו לעיתים קרובות ללא משפחותיהם נפתחו פנימיות ומורים יהודיים פליטים אף הם לימדו בהן. אחד המרכזים הללו היה בית עליית הנוער בלוסדרכט שהוקם על ידי תנועת החלוץ ואחת המורות שעבדו בו הייתה מרים וטרמן שהבית היה סמוך לבית הוריה.

משמאל - תנועות נוער וההכשרות חקלאיות. שימו לב לצילומים ולכתוב. קטע זה של רקע לתקופת השואה בהולנד חשוב מאוד להבנת המצב הקשה בו 12. אלף יהודי הולנד מטפלים ב 20 אלף פליטים יהודים שברחו מגרמניה. את מחנה ווסטרבורק, שהוקם לפליטים לפני המלחמה, הפכו הגרמנים לאחר כיבוש הולנד למחנה ריכוז ומעבר של רוב יהודי הולנד בדרכם למחנות הריכוז והרצח בפולין ובגרמניה. באופן אבסורדי, היהודים

שהיו בעמדות מפתח בתקופת השואה היו יהודים יוצרי גרמניה, דבר שגרם לכעס ומרמור בקרב יהודי הולנד שהגיעו למחנה והנה מי ששולט במחנה היום אלו הם הפליטים של אתמול. ברור שבעלי עמדות כח במחנה המעבר – ידאג קודם כל שאנשיו לא יישלחו מזרחה.

המשך התערוכה: תחילת הכיבוש בשנת 1940

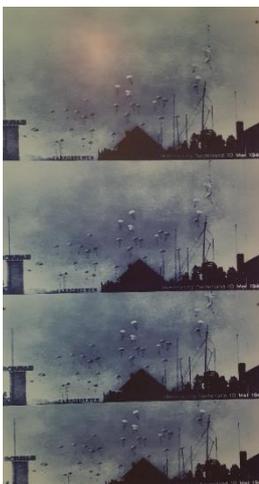
ב-5 במאי 1940, עם שחר התעוררה הולנד לקול טרטור מטוסים גרמניים שהנחיתו צנחנים רבים ברחבי הולנד – בעיקר לאורך החופים. הסיבה לכך כפולה – חשש שההולנדים יציפו את משולש הערים אמסטרדם-האג ורוטרדם והצניחה היא הדרל היחידה לעבור מכשול מים זה [הצפת דרכי הגישה לערים לא התבצעה] ובנוסף, צבא הולנד, המרוכז כולו בגבול עם גרמניה, לא הצליח להדוף את מתקפת השריון הגרמנית. בתנועת מלקחיים ממזרח וממערב נכנעה הולנד 4 ימים מאוחר יותר, לאחר הפצצת מרכז עיר הנמל המרכזית של הולנד- רוטרדם, ומותם של 30,000 תושביה.

משפחת המלוכה וכל שרי הממשלה הוברחו לאנגליה. לאורך כל המלחמה ניהלה מלכת הולנד וילהלמינה את המדינה דרך שידורי הרדיו של תחנת הרדיו הבריטית ה-BBC. היחידי שנשאר מאחור היה הרמטכ"ל שנכלא כמה חודשים מאוחר יותר ונשלח למחנה דכאו בגרמניה.

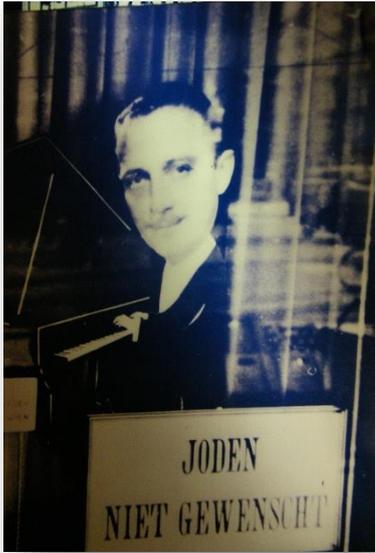

ההוראות הראשונות לצבא הכיבוש היו לנהוג הנימוס באוכלוסייה ללא הבדלי דת. כוונת השלטון הכובש הייתה לספח את הולנד כדוגמת אוסטריה ולהפוך אותה לחלק של הרייך. לכן נשלחו להולנד פקידי ממשל ולא אנשי צבא. שימו לב לצילום בו רואים חיילים נאצים ללא נשק מפזרים

מזון ליונם עם ילדים קטנים, באווירה פסטוראלית ושקטה. צילומי כאלו פורסמו בעיתונות ההולנדית כבאים לבטא לאוכלוסייה ההולנדית שהם באים ממקום טוב. צילום זה חשוב ביותר להבין את השאננות של ההולנדים שבהולנד לא יקרו דברים נוראים כמו בפולין. עד כדי כך, שהמחתרת פרסמה אחת לכמה חודשים צילומים במאות אלפי עותקים של הכוחות הגרמנים הצונחים לכבוש את הולנד, שיזכרו ההולנדים שהנאצים לא הגיעו בהזמנה אלא כבשו את הולנד בקרב עקוב מדם תוך הפצצת ערים הולנדיות וזריעת הרס רב.

להתייצב לעבודה ולהישבע אמונים לשלטון שיפוטר מעבודתם. מנהיגי השביתות נעצרו ונשלחו למחנות ריכוז בגרמניה.

בעקבות המרצים והסטודנטים הורחקו היהודים מכל המשרות הממשלתיות, ומהחיים הציבוריים בכלל. יהודי הולנד נקראו לעזוב את בתיהם בערי השדה ולהתקבץ כולם באמסטרדם. רוב היהודים נענו לקריאה אבל לא כולם. יותר ויותר פליטים צעירים פנו לחוות חקלאיות ובכך נחשבו לעובדים חיוניים בעלי מעמד מיוחד, פטורים מעבודות כפייה אחרות.. מראשית 1941 רבים מבעלי המסעדות ובתי הקפה להציב שלטים – "יהודים אינם רצויים" – Judean niet gewenst.

מראשית פברואר 1941, תכפו ההתגרויות האלימות של המיליציה של המפלגה הנאצית באיזור באמסטרדם שכונה הרובע היהודי. הם החלו לפגוע ביהודים ובבעלי עסקים יהודים ללא תגובה של המשטרה הכחולה [ההולנדית, שתפקדה כמשטרה לאורך כל המלחמה].

רישום היהודים בשנת 1941

בינואר 1941 הושתה חובה בהולנד להירשם במרשם התושבים. בתעודות היהודים שולבה האות J, האות הראשונה של המילה "יהודי" בהולנדית.

אצל היהודים שאחד מהוריהם היה יהודי, או שהיו להם קרובים מדרגה שנייה ושלישית שאינם יהודים הייתה ה- J בצבע אדום ואלה שעברו עיקור – בני זוג של לא יהודים, הייתה ה- J אדומה וחלולה. רחובות וחנויות ברחבי המדינה הציבו שלטים בהם הודיעו שהיהודים אינם רצויים עוד. ברחבי התערוכה, השולחנות ובעיקר על תקרה המונמכת של התערוכה צילומים רבים של התעודות המונחות כאבן ריחיים כבדה ומאיימת על גורלם של היהודים

הלשכה למרשם תושבים באמסטרדם גודרה, אך בשל מחאת ההולנדים הוסרה הגדר לאחר 3 ימים. גטו לא נבנה בעיר, אבל היהודים רוכזו במרכז העיר באזור הקרוב לתחנת הרכבת המרכזית, שהיה שכונת מגורים יהודית עוד בטרם המלחמה, ורבים מעובדי תעשיית ההלומים התגוררו בה.

צעדים נגד יהודים

1. 1933 - הצהרת העליונות
2. 1933 - חוקי נירנברג
3. 1935 - חוקי נירנברג השניים
4. 1938 - חוקי נירנברג השלישיים
5. 1938 - חוקי נירנברג הרביעיים
6. 1938 - חוקי נירנברג החמישיים
7. 1938 - חוקי נירנברג השישיים
8. 1938 - חוקי נירנברג השביעיים
9. 1938 - חוקי נירנברג השמיניים
10. 1938 - חוקי נירנברג התשיעיים
11. 1938 - חוקי נירנברג העשיריים
12. 1938 - חוקי נירנברג האחד עשר
13. 1938 - חוקי נירנברג השנים עשר
14. 1938 - חוקי נירנברג השלושים
15. 1938 - חוקי נירנברג הארבעים
16. 1938 - חוקי נירנברג החמשים
17. 1938 - חוקי נירנברג השישים
18. 1938 - חוקי נירנברג השבעים
19. 1938 - חוקי נירנברג השמונים
20. 1938 - חוקי נירנברג התשעים
21. 1938 - חוקי נירנברג האלפים
22. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וחמש מאות
23. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ואלפיים
24. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושלוש מאות
25. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וארבע מאות
26. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וחמש מאות
27. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושש מאות
28. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושבע מאות
29. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושמונים
30. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ותשעים
31. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וארבעים
32. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וחמשים
33. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וששים
34. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושבעים
35. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושמונים
36. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ותשעים
37. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וארבעים
38. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וחמשים
39. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וששים
40. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושבעים
41. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושמונים
42. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ותשעים
43. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וארבעים
44. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וחמשים
45. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וששים
46. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושבעים
47. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ושמונים
48. 1938 - חוקי נירנברג האלפים ותשעים
49. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וארבעים
50. 1938 - חוקי נירנברג האלפים וחמשים

על הקיר ציר זמן כתובים הצווים נגד היהודים. צווים מגבילים שניתנו בהדרגה – לא פורסמו אלא בעיתונות הפנימית היהודית. לעיתים יהודים קיימו את הצווים ללא ששכניהם ההולנדים ידעו עליהם. חשוב

במקביל, המפלגה הנאצית ההולנדית, בעידוד הגסטאפו, החלה לארגן

מהומות בשוק הפשפשים שרוב הסוחרים בו היו יהודים, וכן ברחובות שבהם רוב האוכלוסייה הייתה יהודית. המשטרה ההולנדית לא התאמצה לעצור את ההתקפות וסוחרי השוק התארגנו לקבוצות להגנת היהודים. ב-11.2.1941 פרצו קרבות רחוב בין כ-40 חברי המיליציה הנאצית ההולנדית וקבוצה של יהודים והולנדים. הנאצים הוכו וחולצו רק ע"י אנשי המשטרה הנאצית. כתגובה, נעצרו 16 יהודים שנחקרו ועונו. 20 נאצים הולנדים נפצעו ואחד נהרג. בצילום המבויים ע"י הנאצים רואים 3 נערים יהודים שעברו עינויים.

ב-21 בפברואר 1941, בעקבות המהומות בהן הוכו 3 אנשי משטרה בבית קפה במרכז אמסטרדם על ידי בעל המקום היהודי, נעצרו 400 צעירים יהודיים. הם רוכזו למשך 3 ימים בכיכר דניאל מאייר במרכז העיר וגורשו למחנה מאוטהאוזן. תוך זמן קצר נרצחו כולם מלבד אחד שהסתתר. המפלגה הקומוניסטית, יחד עם איגוד עובדי הנמל, הכריזו על **שביתה ב 25 לפברואר**, אליה הצטרפו איגוד נהגי הקטרים, איגוד נהגי האוטובוסים ואיגודי הסוחרים והמורים בעיר. גם בערים הקרובות לאמסטרדם הצטרפו האיגודים

המקצועיים לשביתה שהובילה להשבתת המדינה כולה. הגסטאפו חיסל את השביתה לאחר 3 ימים, מארגניה נכלאו ונשלחו למחנה פיקט בהולנד. בין המארגנים נאסרה גם בחורה יהודייה – רוזה בוקדרוקר,

שהייתה נשואה ללא יהודי. שניהם היו חברים במפלגה הקומוניסטית.

רוזה הועמדה למשפט ונשלחה למאסר, קודם בהולנד ומאוחר יותר למחנה אושוויץ. למזלה לא התייחסו ליהדותה וכך שרדה את המלחמה והגיעה לישראל.

השיר 18 המומתים

השיר "שמונה עשר המתים" נכתב ע"י יאן קמפרט כתגובה על הוצאתם להורג של 15 חברי מחתרת הולנדיים ו - 3 פעילים משביתת פברואר 1941, והפך להמנונם של אנשי המחתרת בהולנד. עותקים של השיר נמכרו במחתרת, ושימשו למימון פעולותיה. יאן קאמפרט נתפס על ידי הגרמנים ונספה במחנה נוינגמה ב - 12/1/1943.

ארבע אמות רוחבו של תא
מדוד מקיר אל קיר,
קטנה יותר היא החלקה
אותה עוד לא אכיר -
אך שם אנוח בן בלי שם.
רעי שמונה עשר
ינוחו לצדי אף הם.

* *

נאוות רקיע ושדמות
ארצי בת השפלה!
בשבי צורר שוב לא תהיי
מנוחה או נחלה.

מה יעשה אדם לא עז
איש אמונים מרוד?
יישק אישתו ובנו ואז
יצא לקרב אבוד

* *

ידעתי, משימה מרה
נטלתי לי, אבל
הלב שלא ידע ברירה
יעז וגם יוכל.

הלב ידע: בארץ זו
חירות ידעה, כבוד
ולרגלי כובש נתעב
לנצח לא תסגוד.

* *

משחית גויים הפר ברית,
עם וארצו שיעבד.
בחוזק יד ובתרמית
כפה חוקת שודד.

כבוד גרמנים אשר שאף
וארץ שכבש -
לו לא יהיו, ולאום ניגף
ירצח ולא יירש.

כעכברים לכד צורר
פליטיו של דור חופשי.
אך כשם שלא אראה יותר
את אהבת נפשי
ולא אבצע אתה הפת
ולא עמה אשכב,
כך לא אלך אחרי כבוד
ולא אשא כזב.

* *

זכור את חברי, קורא,
אותם ואת ביתם,
כיצד עמד ליבם הגא
מול מוות ואשם.
כיצד על ארץ ולאום
מסרו נפשם - וזכור:
אחרי הליל בא היום
ובא יבא האור.

* *

עיני רואות אור יום ראשון
על פני הקיר מעל.
אלי הטוב, יהי רצון -
יהא המות קל.
אף אם מצאת בי חטאת
חסדך אבקש,
כדי שאתייבץ בלי חת
אל מול לועי האש.

ב-12 במרס 1941 יצא מושל הולנד הנאצי סייס אינקוורט בנאום לאומה בו הוא הכריז שלא תשתנה מדיניות הגרמנים בכל מה שנוגע ליהודים ולא תעזור שום מחאה. כל מי שינסה לעזור להם יישא בתוצאות חמורות בגלל עזרה לאויב. בכך הושבת אמון היהודים בעזרה מההולנדים, וההולנדים למעשה חדלו מלהגיש עזרה.

יהודים רבים ניסו לעזוב את המדינה ולעבור את הגבול לבלגיה ומשם לשווייץ. משנחסמה הדרך הזו, בגלל מדיניותה של שווייץ, חיפשו דרכים להגיע לצרפת ומשם לספרד ולמדינות מחוץ לאירופה: ארצות הברית, אנגליה ודרום אמריקה. בפועל, מרבית היהודים נשארו במקומם ונשמעו לצווים, מאמינים בהגנה של המסמכים שבידיהם ובתקווה שהמלחמה תסתיים במהרה, או שהגרמנים לא יחמירו את צעדיהם.

הקמת היודסה ראד - היודנראט ההולנדי

ותחילת הגירושים משנת 1942

לאחר אירועי פברואר, גודר הרובע היהודי והתעורר חשש שיוקם גטו. בפועל הגדר הוסרה כמה חודשים אחר כך. סייס אינקווארט, המושל הנאצי בהולנד החליט להקים את "המועצה יהודית לאמסטרדם" שתעסוק בתיאום בין הנאצים ליהודים. מאוחר יותר הפכה לגוף המייצר את יהודי הולנד כולה – ה"יודסה ראד" (יודן ראט

בהולנדית). הגוף הוקם בראשות מנהיגי הקהילה היהודית ו"הועדה לעניינים יהודיים מיוחדים" שהוקמה לפני המלחמה לטיפול בפליטים שברחו מגרמניה להולנד בשנות ה-30. בראש מועצת היהודים עמדו פוליטיקאי-תעשיין יהלומים עשיר מאד – יהודי אשכנזי בשם אברהם אשר שצירף אליו את הפרופסור דוד כהן. השניים היו במינוי השלטון הגרמני ליושבי הראש של "יודסה ראד" - יודנראט ארצי לכל יהודי הולנד שמקום מושבו בשלושה מבנים במרכז אמסטרדם.

תלות היהודים ביודסה ראד הייתה מוחלטת. בסתיו 1942 הועסקו על ידי היודסה ראד 17,500 איש בכל תחומי החיים. עם תחילת הגירושים ביוני 1942 ארגן היודסה ראד מחסנים מיוחדים בהם התבקשו יהודים בעלי אמצעים לתרום נעליים, מעילים ושאר פריטי לבוש למען נצרכים. נפתחה מתפרה מיוחדת לתפירה של תרמילי גב מבד עבור אנשים שנקראו להתייצב לשילוח למזרח. העובדים למען היודסה ראד במחסנים ובמתפרות, כמו גם בעבודות גינון בשכונה היהודית, חלוקת דואר, מכירת חלב וירקות

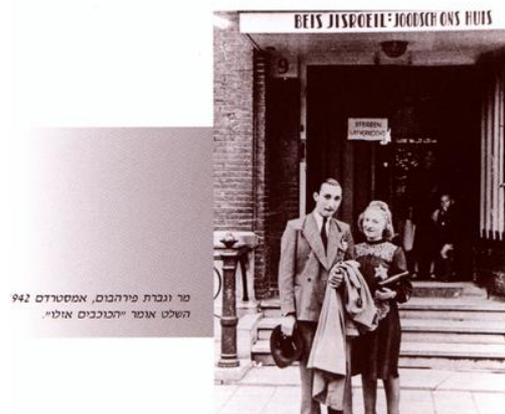
וכו' קיבלו חסינות משילוח בשל חיוניותם למערכת, גם כאשר בתחילת 1941 החלו הגרמנים לשלוח יהודים, בעיקר גברים, למחנות עבודה בתוך הולנד.

אחת ההוראות שביצעו אנשי היודסד ראד היה ענידת טלאי צהוב. ההוראה הועברה דרך העיתון "השבועון היהודי" שהוציא היודסה ראד בדומה לרוב הוראות והגזירות שהופצו

בדרך זו. תוך כמה שבועות, החל מ3 במאי 1942 היו חייבים כל היהודים בהולנד לענוד טלאי צהוב. כאות מחאה היו הולנדים נוצרים שענדו טלאי אפור אך נאלצו להפסיק בהוראת הגרמנים. הטלאים הצהובים וכן הטלאי הצהוב נמצאים השוחלן מיוחד מעליו צילומים של

יהודים בטלאי צהוד כולל צילום של חתונה בכל משתתפיה כולל החתן והכלה עונדים טלאי צהוב. אירוע זה הונצח בסרט שנקרא "חתונה בטלאי צהוב"

המפה

פקידי המשרד לרישום אוכלוסין בעיריית אמסטרדם קיבלו הוראה לשרטט את מפת העיר אמסטרדם ולסמן בה בתוך 6 שבועות את מקומות מגוריהם של היהודים ואת החנויות שבבעלותם. פקידי המשרד ההולנדים סיימו את המלאכה בתוך 4 שבועות. אפשר לראות בכך שיתוף פעולה של ההולנדים עם הנאצים בדרך לפתרון הסופי של יהודי הולנד או מילוי פקודות של ההולנדים הממושמעים מבלי לחשוב על הסיבה למתן הפקודה

גירוש יהודי הולנד למזרח אירופה

תחילתו של הגירוש המאסיבי של יהודי הולנד התחיל ביוני 1942. ב 26.7.1942 קיבל יו"ר היודסה ראד, דוד כהן הוראה לארגן את הגירוש לגרמניה לצורך "העסקה במחנות העבודה בפיקוח משטרתי" על היודסה ראד היה הוטל לעזור בביצוע הגזירה. כל עובדי היודסה ראד ובני משפחותיהם קבלו פטור מהגירוש. המגורשים קיבלו מכתבי זימון להתייצבות לעבודה בגרמניה מתחנת הרכבת עם תאריך של יום ושעה. ההודעה התפרסמה בעיתון היודסה ראד והיהודים חייבים היו להתייצב ביום ובשעה הרשומים. כל יהודי שגורש קיבל גם מכתב זימון אליו צורפה רשימה של פריטים שיש לארוז בתרמילים או מזוודותרשימת ציוד. חשוב לעצור ולקרוא את הרשימה המפורטת. הנאצים ניצלו את אופיים המסודר והמאורגן של ההולנדים {כמובן גם יהודי הולנד}. הרשימה כוללת הצעות ייעול באריזה ואפילו הוראות להפיכת תרמיל מבד ברזנט.

"ליהודי אמסטרדם שאין בידם 'תותמת דחייה'".
לכל מי שיעזוב את אמסטרדם לאחר ששמו יופיע בעיתון, אנו מציעים לפעול כדלקמן:

הוראות כלליות
על המזוודות, התרמילים והסלים יש לציין בצבע את השם המלא, תאריך הלידה, מקום המגורים האחרון ואת המלה הולנד. כל מסען יארז בנפרד.

גברים:

- מעיל רוח ומעיל חורף
- שני זוגות תחתונים חמים
- שתי פיגמות
- זוג נעלי בית
- שק שינה או שני סדינים וציפות
- כפפות או כסיות
- צעף צמר
- כובע מצחייה
- חליפת חורף
- 4-3 זוגות גרבים חמות
- שתי חולצות חמות
- זוג נעלים (נעדיף בעלי סוליה עבה)
- מחטת
- אפודה או סוודר
- סרבל או בגדי ספורט (אם רוצים)
- מעיל גשם

נשים:

- מעיל רוח או מעיל חורף
- 4-3 זוגות גרבוניים
- קומביזון
- שתי פיגמות או כותנות לילה
- נעלי בית
- מטפחת ראש
- שתי חולצות וחצאיות
- תחבושות היגייניות וחגורת תחבושות
- צעף צמר
- כובע צמר
- מעיל גשם
- כפפות או כסיות
- חליפת חורף
- שני סינורי שרוול
- שני זוגות תחתונים
- סוודר או אפודה

כל היהודים שהתייצבו נשלחו בהמשך למזרח ומצאו את מותם בעיקר במחנה סוביבור ובאשוויץ. היודסה ראד אירגן משלוחי חבילות עם מזון וביגוד שנאסף במחסנים ליהודים שנשלחו למחנות הריכוז השונים בהולנד ולמזרח.

במסגרת ההטעיה שעשו הנאצים כדי שלא ידעו היהודים את גורלם הם פיתחו שיטה בה, יכלו יהודים רבים לקנות פטור זמני מגירוש, השיאה הייתה שהם קיבלו חותמות מיוחדות בתעודת הזהות שתוקפן פג בתוך מספר חודשים ואז גורשו.

הגירוש נעשה בעיקר מהתאטרון ההולנדי באמסטרדם שם רוכזו היהודים. צילומים גדולים ומעניינים של היהודים ממתנינים לגירוש באמסטרדם נמצאים באולם המרכזי. מעניינים להביט ביהודים היושבים או ממתנינים לגירוש. לבושים במיטב בגדיהם, חלקם לוגמים קפה בספלי פורצלן כאילו הם לא חוששים מגורלם ושהם לא לפני גירוש מארצם ומביתם

יש לכך כמה הסברים:

1. אלו צילומי תעמולה של הגרמנים שבחרו היטב מה לצלם ולפרסן
2. באופיים ההולנדי מפנימים רגשות ואינם חושפים אותן כלפי חוץ

בכיכר שלפני תחנת הרכבת חיכו למגורשים עובדים של היודסה ראד עם כוס תה חמה וכריך לדרך. לאחר המלחמה הואשמו יושבי הראש של היודסה ראד- פרופ' דוד כהן, אברהם אשר והרב דה פריז, בשיתוף פעולה עם הגרמנים. במשפט פנימי של הקבילה היהודית, נשאלו על היחס בכיכר הרכבת והם הסבירו ש"רצו שהאנשים יעלו על הרכבת כשהם אינם רעבים." הם נענשו על ידי הקהילה היהודית בכך שנאסרה עליהם כל פעולה ציבורית בקהילה. בית המשפט ההולנדי סירב לשפוט אותם באומרו שבלתי אפשרי לשפוט מנהיגים על החלטותיהם בתקופה כל כך מורכבת.

הצלת הילדים מול התאטרון וילדים יהודיים בשואה

שנים רבות לפני המלחמה, (משנת 1906) פעל במרכז אמסטרדם, בבניין הסמוך ל"תיאטרון ההולנדי" בית ילדים אליו הובאו ילדי מלטשי היהלומים ופועלים יהודיים אחרים לשהות עת הוריהם עובדים במשך היום. היו שם גם ילדים שהוריהם לא יכלו לטפל בהם כלל נשארו אף לישון במקום. בית הילדים הזה נקרא "הקרש" (De Creche).

עם תחילת השילוחים למזרח, נאספו יהודים המגורשים בבניין התיאטרון והמתינו עד שהגיע תורם לעלות על הרכבת. ילדים מתחת לגיל שש נשלחו לבית הילדים עד לגירושם של הוריהם. קבוצת סטודנטים הולנדיים שהתארגנה באמסטרדם ובאוטרקט, והתרחבה

מאוחר יותר לכל ערי הולנד, החלה לחפש דרכים להעביר ילדים יהודיים למסתור. אחד המקומות המרכזים שמהם פעלה היה בית הילדים באמסטרדם. הילדים הוצאו מבית הילדים "הקרש" בצורות שונות: מגולגלים בתוך שטיחים, טמונים בסלי כביסה ובכדי חלב גדולים, או מתחת למעילים הארוכים של חברי המחתרת שהצטרפו לצוות המטפל במקום. ילדים גדולים יותר הוברחו דרך הגינה האחורית של הבית, שהייתה משותפת עם בניין

של סמינר למורים, ובשיתוף פעולה עם מנהלו יצאו בפתח הבניין הזה עם מבריחיהם. לילדים הוכנו תעודות מזויפות והם נשלחו לבתים בכל רחבי הולנד. ההברחה נעשתה כמובן בתיאום ובהסכמת הוריהם. רוב ההורים סרבו כמובן להיפרד מילדיהם, ובכך נגזר על הילדים הגירוש שסופו היה להירצח במחנות. סה"כ הוברחו מ"הקרש" כאלף ילדים יהודים. בהולנד כולה

הוסתרו כ- 4500 ילדים יהודיים מתוכם 1417 הוחזרו להוריהם אחרי המלחמה. היו ילדים רבים שהוריהם לא חזרו מהמחנות, והיו הולנדים שהסתירו את הילדים שנאבקו משפטית כנגד ההורים הביולוגים של הילדים בכדי יהיו שלהם באופן חוקי. באופן טראגי, רוב בתי במשפט בהולנד הכריעו בעד המסתירים ולא בעד ההורים הביולוגים בגלל "טובת הילד". דבר שגרם מפח נפש נורא לניצולי השואה שלעיתים הדבר היחיד שהשאיר אותם בחיים היה הרצון שלהם להתאחד עם ילדם אחרי המלחמה. בצילום העליון רואים את וואלטר זוסקינד, יהודי שהיה מנהל התיאטרון ההולנדי ואחראי בעת הגירוש וסייע מאד בהברחת היהודים. זוסקינד נרצח במהלך צעדות המוות בפברואר 1945. (אני ממליץ לראות את הסרט ההולנדי "סוסקינד", מ 2012 בבימויו של רודולף ואן דן ברג). בצילום התחתון הנרייטה פימנטל, מנהלת מעון הילדים שהצילה מאות ילדים ונרצחה באושוויץ.

רמי (Remy)

אחד הצילומים המרגשים ביותר בתערוכה הוא של אחד הילדים, תינוק בן שנה וחצי שלא זכה להינצל. "רמי", שאיש לא ידע את שמו האמתי, שנקרא כך על ידי הצוות המטפל, על

שם האסופי מהספר "באין משפחה" מאת

הקטור מאלו. הילד הגיע לבית הילדים בלילה חורפי. השוטר ההולנדי שהביא אותו טען שעל פי ההנחיות של האידיאולוגיה הנאצית הילד הוא יהודי, אף כי לא נימול. התינוק הזה, שהיה ילד מאד חביב ושקט, היה אהוב על כל המטפלות וגם על השומרים הגרמנים שהוצבו בבניין התיאטרון ממול. הוא זכה לביקורים יומיים של השומרים הנאצים ולכן אי אפשר היה להצילו. כאשר הגיע היום האחרון לגירוש ובית הילדים פונה, אי אפשר היה להצילו. הוא היה מוכר מדי והיעלמותו הייתה מסגירה את מבצע ההצלה כולו. רמי נשלח לווסטרבורק ושם נעלמו עקבותיו. לימים, בעקבות הקמת התערוכה שלנו, התפרסם סיפורו בעיתונות בהולנד ונוצר קשר עם אחיו שסיפר לנו ששמו של הילד

הוא **קונראד חזאנג**, שנולד בעיר האג

ב-29/1/1942. האחים הוסתרו בשני בתים שונים. להורי שני הילדים היהודים לא היה כסף לשלם עבור ההסתרה, והמשפחה של רמי [קונארד] העבירה אותו למשטרה. המשפחה

שהסתירה את אחיו של הילד רמי השאירה אותו אצלה עד סוף המלחמה וכך ניצל האחו ורמי נשלח למותו.

בצילום העליון – רמי כפי שצולם בקרש ובתחתון – מנהלת המעון הנרייטה פימנטל מלבישה את רמי בקרש

מחנות עבודה בהולנד

בהולנד הוקמו משנת 1941 מחנות עבודה, אליהם נשלחו ה"יהודים המובטלים", אלו שלא עבדו עבור היודסה ראד. המפורסם שבהם היה מחנה אמרספורט שבו נרצחו אסירים יהודיים במכות שהכו בהם אסירים הולנדיים. בנוסף, הוקם ליד העיר איינדהובן מחנה עונשין בכפר פיכט (Vught), בו נאסרו חברי מחתרת הולנדיים, ובהם גם מנהיגים של

"שביתת פברואר" שהוצאו שם להורג. במחנה פיכט הוקמה גם סדנא של מפעלי "פיליפס", מפעל לאלקטרוניקה בעיר איינדהובן שרוב עובדיו היו יהודים. את המפעל ניהל פריץ פרדריק פיליפס שעשה כל מאמץ להציל את היהודים שעבדו עבורו תוך שהעניק להם ארוחה חמה ואישור של עובד חיוני

ביוני 44 גורשו היהודים שעבדו במפעל פיליפס לאושוויץ ופריץ פיליפס הצליח להצילם פרדריק פיליפס זכה באות "חסיד אומות העולם" על פעולתו למען עובדיו. בצדו של האולם המרכזי בתערוכה, שולחן עם חפצים של אחת מהעובדות ב"קומנדו פיליפס", בטי פרנק שתרמה לארכיון בית לוחמי הגטאות את החפצים שהביאה משם

- איור המתאר את צריף עובדי חברת "פיליפס" (במחנה פיכט) ווכט. (Vught) - במפעל עבדו יהודים ולא יהודים יחד.
- הכתובית שבתחתית האיור היא: ששת ימים תעבוד, וביום השביעי - כפליים.
- האיור הוא מעשה ידיו של אחד מהעובדים הלא יהודים שבמפעל.

המחתרת ההולנדית

כמה מחתרות הוקמו בהולנד. ופיין של המחתרות היה בעיקר התנגדות לא אלימה שמטרתה הסתרת הברחת והצלת יהודים. חלק מהמחתרות היו של הולנדים, היו מחתרות של יהודים והולנדים והיו מחתרות של יהודים. מאופיין של המחתרות הן עסקו במבצע הסתרה עצום, בזיוף תעודות ומסמכים ובדרכי הברחה

זיוף מסמכים – בתערוכה חותמות ומסמכים רבים מזויפים

הטי פאוטה- סטודנטית, הייתה בין מקימות קבוצת הסטודנטים. היא נתפסה בזמן שהיא העבירה שתי ילדות למקום מסתור בדרום הולנד, יחד עם חברתה גיזלה זונליין. שתיהן נאסרו. שתי הילדות נורו ונהרגו במקום. הטי וגיזלה נשלחו למחנה העונשין פייכט.

בפייכט הבריחה הטי לחם לאסירים יהודיים במחנה ולאחר פעולת מחאה של נשים נכלאו השתיים בצינוק חשוך למשך חמישה ימים ללא מזון

ומים יחד עם עוד 30 נשים. חמש נשים איבדו במאסר זה את שפיותן. על הברחת הלחם זכתה הטי במתנה מאחד הגברים – צמיד אלומיניום שניזרק אליה מעבר לגדר (הצמיד המקורי נמצא בתערוכה). מפייכט נשלחו השתיים למחנה הנשים ראוונסבריק בגרמניה וגם שם המשיכו בפעילות המחאה שלהן. הן נכלאו בכלא המחנה עד לשחרור

על ידי הצלב האדום באפריל 1945. כשהיא חולה בשחפת הגיעה הטי לשבדיה, ורק בשנת 1949, לאחר שהחלימה בבית חולים בשטוקהולם, חזרה להולנד. הטי וגיזלה זכו בתואר

“חסידות אומות העולם” ב – 24/5/1988.

קבוצת יופ ווסטרוויל (Joop Westerweel)

אחת המחותרות המיוחדות, הייתה הקבוצה בהנהגתו של יופ ווסטרוויל.

יופ, מחנך ואנרכיסט פציפיסטי, בנו של כומר פרוטסטנטי, החל כבר באוגוסט 1940 בפעילות נגד השלטונות. הוא עשה זאת בצנעה, בעזרה לאנשים שחיפשו דרך לעזוב את הולנד. במהלך 1942, התחיל בעזרה לקבוצות יהודים, בעיקר מרכזי הכשרה חקלאית שבה

התחנכו גם פעילים של ארגון "החלוק". הפנייה אליו הייתה

באמצעותה של מורה יהודייה צעירה- מרים ווסרמן שבבית

הוריה בלוסדרכט היה מעון לילדים ומרכז הכשרה. אחד

המורים במקום היה מהנדס צעיר בשם מנחם פינקהוף

ומורה נוסף, שהיה פליט מגרמניה- יואכים – יכין "שושר"

סימון. שלושתם החליטו שלא יתנו יד לגירוש הילדים

ל"עבודה", וחיפשו דרך להביאם למקום מבטחים. מרים,

שהכירה את יופ עוד מהימים בהם לימדה יחד איתו בבית

ספר חקלאי בבילטהובן הסמוכה, פנתה אל יופ בבקשת

עזרה. יופ נענה מיד ובשמחה ופנה אל כמה מורים אחרים

לעזרה בחיפוש אחר מקום מסתור. ב – 15 באוגוסט 1942,

יום לאחר שתושבי המעון קיבלו זימון להתייצב לשילוח

למזרח, ירדו כל 55 החניכים ומדריכיהם למסתור. הקבוצה הצליחה למצוא מקומות

מסתור ל - 820 צעירים יהודיים, שהיו קשורים לארגון "החלוק". יופ, אשתו וילי ואחד

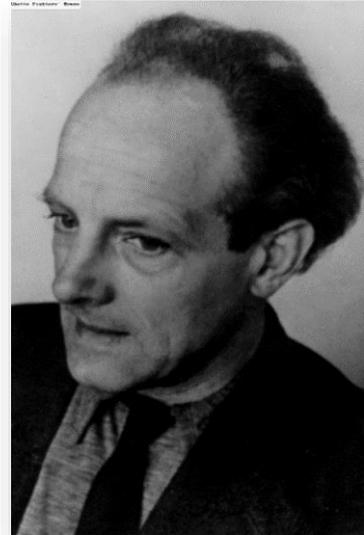
מחבריהם - באוקה קונינג, נתפסו על ידי הגרמנים בעקבות הלשנה. הם נשלחו למחנה

פיכט. יופ הוצא להורג, וילי נשלח בהמשך למחנה ראוונסברוק ושחררה באפריל 1945.

באוקה נשלח למחנה דכאו ושחרר ב- 29 באפריל 1945 כשהוא על סף מוות מרעב

ועינויים. לכל חברי הקבוצה שלא היו יהודים הוענק תואר "חסיד אומות עולם", אותו

קיבלו מידיו של הנשיא שזר ב- 1964.

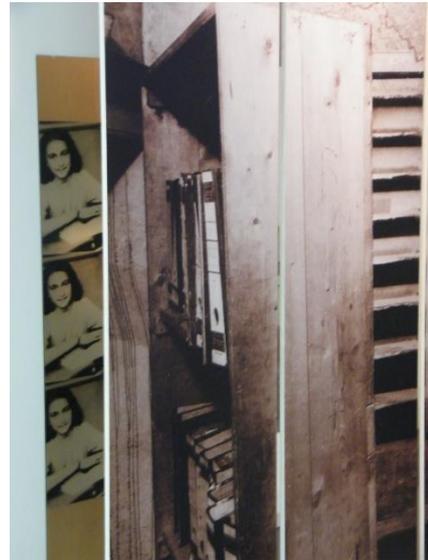
אנה פראנק

הנערה היהודייה המפורסמת ביותר מהשואה היא אנה פרנק. אנה, ילידת פרנקפורט על המיין שבגרמניה, הגיעה לאמסטרדם עם הוריה ב- 1935. לאביה היה מפעל לריבות אותו העביר לאמסטרדם עם מעבר המשפחה להולנד. המשפחה ירדה למסתור ב- 1943, אחרי שאחותה של אנה, מרגוט, קיבלה מכתב בו היא מתבקשת להתייצב לעבודתה בגרמניה.

באותו יום יצאו אוטו פרנק, אשתו ובנותיו לדירת מסתור שהוכנה מראש על ידי שותפיו של אוטו פרנק, יאן ומיפ חיס, במפעל הריבות של המשפחה. אל המשפחה הצטרפו פרנק ון פלס אשתו ובנו ורופא שיניים. באוקטובר 1944 הוסגרו דיירי המסתור ונשלחו לאושוויץ. מכל השמונה נותר בחיים רק אוטו פרנק. ליאן ומיפ חיס הוענקו אות חסיד אומות העולם ב- 8 במרס 1972.

תמונתה של אנה פרנק נמצאת במקום מוסתר בתערוכה אחרי צילום של ארון הספרים ששימש כדלת המסתור.

בחדר נפרד ניצב דגם בית המסתור

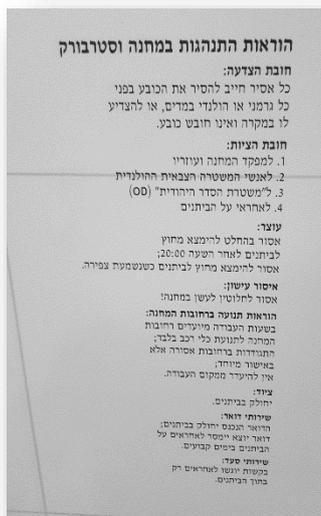
פינת המחותרת מציגה את תמונת החווה של יוהנס בוחארד שבה מצאו כ- 30 יהודים מסתור. בעקבות הלשנה נערכה פשיטה על החווה וכל המסתתרים ובני משפחת בוחארד הוצאו להורג במקום. בהמשך מסופר על מרכזי ההכשרה החלוצית – חאודה, לוסדרכט, אלדן. במרכזים אלו שוכנו ילדים-פליטים מגרמניה ומאוסטריה בגילאים 14 עד 20. יופ ווסטרוויל, חבריו הלא-יהודים ושותפיו היהודים הצליחו להציל את מרביתם. אל קבוצת המחותרת הזו הצטרפו גם פליטים צעירים מגרמניה ומאוסטריה, כולם חברי תנועות נוער ציוניות או פליטים שהגיעו לבדם לחוות החקלאיות, על מנת לרכוש מקצוע ולהמשיך במסע ההגירה לארצות הברית, קנדה או אוסטרליה. כ- 820 צעירים כאלו זכו למקום מסתור הודות ליופ ולחבריו. האחרים נתפסו, נשלחו למחנה ווסטרבורק ושם התארגנו כקבוצה מיוחדת, שזכתה לצאת מדי יום לעבודות חקלאות אצל איכרי הסביבה. עבודה נוספת שבה הועסקו הייתה כריית אדמת כבול לצרכי חימום בתי האיכרים. אדמה זו הובלה בקרוניות רכבת. מספר חברים מקבוצת החלוצים הצליחו לברוח כשהם מסתתרים בקרוניות הללו.

מחנה ווסטרבורק (Westerbork)

מחנה ווסטרבורק הוקם באוקטובר 1939 כמרכז לקליטת פליטים יהודים מגרמניה. את הבניה מימנו יהודי הולנד. במחנה הוקמו צריפים שנועדו למשפחות הפליטים. ב- 1940,

עם הפלישה הגרמנית להולנד, הפך ווסטרבורק למחנה פליטים אליו הגיעו פליטים גם מערים שונות בהולנד. ב- 1941 שהו במחנה 1100 פליטים. באותה שנה הפך המחנה למחנה מעצר, ופליטים ממחנות מעצר שונים מרחבי הולנד הועברו אליו. במחנה היו 24 צריפי עץ גדולים במימון הונם של היהודים שנשלחו למחנות. לפליטים מגרמניה היה מעמד מיוחד במחנה, שכן הם היו התושבים הוותיקים. לכן יכלו לתפוש עמדות השפעה שונות כמו ניהול המטבח או המכבסה, לשמש כמנהלנים במשרד הראשי או להיות אחראים על סידור העובדה עבור העצורים שנשלחו לעבודות הכפייה השונות. אביו של אחד החלוצים היה האחראי על סידור העבודה במחנה, וכך יכלו

החלוצים להתארגן כקבוצה, לצאת אל מחוץ למחנה, ועם תחילת הגרוש למחנות ההשמדה הם קיבלו מידע על האנשים הכלולים ברשימות הגרוש ולנסות להבריחם מהמחנה.

ליודסה ראד היה משרד במחנה ווסטרבורק וגם דרכו היה אפשר לזייף רשימות גרוש, להעביר מידע על קרובי משפחה וחברים ואפילו ליצור קשר עם קרובי משפחה מחוץ להולנד בעזרת הצלב האדום.

הסרט המוקרן ב-42 מסכים הוא סרט תדמית שמפקד ווסטרבורק ביקש מהצלם היהודי גרמני רודולף וורנק ברסלאואר. במסך הימני מראה הסרט, שהוא חומר גלם שמעולם לא נערך את היהודים שמגיעים לווסטרבורק ברכבת נוסעים רגילה וכן עבודות שעשו אסירי המחנה – בבנייה נגרות, עישון דגים, תפירה, מכבסה ועוד.. וכן על חיי הספורט והתרבות במחנה. את הסרט מלווה פס הקול של השיר "סרנדה לווסטרבורק" אותו שרים ג'וני וג'ונס, צמד קומיקאים יהודים הולנדים שהיו אחראים על חיי התרבות במחנה. (רואים את שניהם משך 3 שניות בסוף הסרט)

שלשת המסכים השמאליים מראים צילומים נדירים מאד של יהודים עולים לרכבות לקרונות המשא לבהמות בסדר מופתי ובשקט, יש אף צילום נדיר של יהודים היושבים בתוך הקרון. הרכבות הנוסעות הן לאושוויץ ולברגן בלזן באביב 1944

החל מ-15 ביולי 1942 נשלחו בכל יום שלישי רכבות לטרזינשטאדט, סוביבור ואושוויץ. ב-1944 החל שילוח יהודים גם לברגן בלזן. בין המגורשים לברגן בלזן היו כל עובדי היודסה ראד, כולל שלושת יושבי הראש. גם מרים ווטרמן וארוסה מנחם פינקהוף נשלחו לברגן בלזן לאחר שהוסגרו על ידי יהודי שהיה סוכן כפול של הגרמנים.

סה"כ נשלחו מווסטרבורק 103 רכבות.

67 משלוחים לאושוויץ ובהם 54,938 יהודים

19 רכבות לסוביבור ובהם 34,313 יהודים

לטרזינשטאט גורשו מווסטרבורק 4771 יהודים. לברגן בלזן 3,724 יהודים. רשימה חלקית כ-115,000 איש גורשו למזרח ונספו. חשבון הדמים מצוין בתערוכה מעל לתמונת הגעתה של רכבת גירוש מהונגריה. 3 הדמויות הצבועות בכחול הן של גברים צעירים מהולנד שנחטפו ברחוב באמסטרדם למטרת בנייתו של בירקנאו. הנמוך מבין השלושה הוא יעקב בן דרור, שהוא גם היחיד מבניהם ששרד והגיע לישראל.

השמלה הכתומה של הנרייטה

ביציאה מהתערוכה נמצאת שמלתה של הילדה הנרייטה ון דר האל – אופיר. הנרייטה, בתו של רופא יהודי מחרונינגן, הייתה בת 6 שבועות כאשר הוריה מסרו אותה לידי המחותרת ההולנדית. היא הגיעה לביתה של משפחה בכפר קטן, לא רחוק מהעיר. לפני שמסר אותה אביה למשפחה המסתירה ערך בבטנה חתך קטן אותו מרח במשפחה אנטיביוטית. לחבילת הבגדים שהוצמדה לילדה היו גם תחבושות והמשחה המיוחדת עם הוראות לטיפול בפצע, וגם הוראות להכנתה של הפורמולה לחלב שהיה עליהם להכין עבורה. הבת הבכורה במשפחה הייתה תופרת מקצועית, והיא זו שתפרה את השמלה, כשהיא נוטלת על עצמה סיכון גדול, שכן הצבע הכתום- צבעו של בית המלוכה ההולנדית, היה אסור בשימוש בהולנד הכבושה. החלטת המשפחה הייתה שהילדה תלבש את השמלה ביום שהולנד תשוב ותהיה מדינה חופשית. ב 1944 כשחלק מהולנד נכבש היא לבשה בשמלה החגיגית אך לרוע המזל המסתירים גרו בחלק שטרם שוחרר (רק אחרי כשנה האיזור שוחרר) והמשפחה הסתירה את השמלה.

עם השחרור ב- 10 במאי 1945 הילדה אכן לבשה את השמלה. בשמלה אפשר לראות את קפלי המכפלת בשמלה שנפרמו על מנת שתתאים לילדה שגבהה במשך השנה שחלפה כמה שבועות לאחר מכן הגיע לכפר אביה של הילדה, ניצול אושוויץ, כשהוא חולה בשחפת. אם המשפחה זיהתה אותו מיד והזמינה אותו לביתם. הם פינו חדר עבור החולה ואם המשפחה טיפלה בו. לאחר כחודשיים הגיעה גם אמה של הילדה, אף היא ניצולה מאושוויץ, וגם היא חולת שחפת. המשפחה הזמינה גם אותה פנימה והיא טופלה עד להחלמתה. הנרייטה האמינה כי אלו קרובי משפחה של המשפחה המסתירה.

כמה שבועות לאחר מכן הגיע לכפר אביה של הילדה, ניצול אושוויץ, כשהוא חולה בשחפת. אם המשפחה זיהתה אותו מיד והזמינה אותו לביתם. הם פינו חדר עבור החולה ואם המשפחה טיפלה בו. לאחר כחודשיים הגיעה גם אמה של הילדה, אף היא ניצולה מאושוויץ, וגם היא חולת שחפת. המשפחה הזמינה גם אותה פנימה והיא טופלה עד להחלמתה. הנרייטה האמינה כי אלו קרובי משפחה של המשפחה המסתירה.

עם החלמתם החל הזוג ואן דר האל לצאת לביתם בחרונינגן כשהם מאריכים את זמן שהייתם בבית לתקופות יותר ויותר ארוכות עד שנשארו שם לצמיתות. בשלב זה ארבעת המבוגרים ישבו וסיפרו להנרייטה מי היא באמת ומי הם הוריה. בהחלטה משותפת החלה הנרייטה לבקר את הוריה הביולוגיים לתקופות יותר ויותר ארוכות עד שנשארה להתגורר איתם, ואז החלו הביקורים בכל חופשה מבית הספר אצל המשפחה המסתירה. הקשרים נשארו הדוקים והנרייטה עלתה לארץ רק לאחר שהוריה המסתירים נפטרו. להנרייטה אח שנולד לאחר המלחמה והוא מתגורר בקנדה.

התערוכה מסתיימת בתמונת הולנד לאחר בשחרור – בנגיעה מרומזת על הקרירות

וההתנכרות בה קבלו ההולנדים את מעט

היהודים שחזרו מהתופת, וכן צילום של אנאלי, לוינבך עם אחיה יוסף, בדרך הביתה. אנאלי ואחיה ניצולי מחנה הריכוז הנורא ברגן בלזן עומדים לבדם בעולם, לאחר שאיבדו את כל שהיה יקר להם.

הולנד שוחררה סופית עם כניעת גרמניה,

ב 8 במאי 1945

נושאים מרכזיים שהתערוכה עוסקת בהם:

"ציר הזמן" מ- 1938- 1945

בירוקרטיה קטלנית עד גרוש והשמדה

מחנות

הסוואה והטעיה

הנהגה יהודית בתקופת הכיבוש

תגובת האוכלוסייה המקומית לכיבוש הגרמני

ילדים ומשפחה בשואה

התנגדות ומחתרת

חסידי אומות העולם

נשים בשואה